

обробка, знищення інформації; 3) основним ресурсом – інформація, вид, якість, обсяг, структура, форма, строк та носії якої визначаються інформаційними потребами суспільства; 4) засобами інформаційно-комунікаційних послуг є інформаційні системи, мережі, ресурси та інформаційні технології, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки; 5) реалізується гуманітарна політика у сфері інформаційно-комунікаційних послуг через комплекс нормативно-правових, організаційно-управлінських, науково-технічних та інших заходів; 6) метою є задоволення інформаційно-комунікаційних потреб та забезпечення реалізації інформаційних прав людини та громадянина.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України : підручник / В. І. Олефір, В. В. Галуцько, Ю. В. Грида-сов та ін. Херсон : ХМД, 2011. Т. 1 : Загальне адміністративне право. 396 с.
2. Блінова Г.О. Адміністративно-правові засади інформаційного забезпечення органів публічної адміністрації в Україні : актуальні питання теорії та практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 545 с.
3. Краснокутська О. Стан та перспективи розвитку законодавства у сфері інформаційно-комунікаційних технологій URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/ukrayinskiy-shlyah-ikt.html>
4. Про Міністерство цифрової трансформації України: затв. Постановою постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про національну безпеку України» : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 URL: www.president.gov.ua/documents/2872015-190
6. Сергієнко Л. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування. 2019. № 2(88). С. 162–173. [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-162-173](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-162-173)

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.28>

ТЕРЕХОВ В.Ю.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ПРОТИДІЇ НЕПРАВОМІРНОМУ ВПЛИВУ НА ПРАВООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

THEORETICAL AND LEGAL PRINCIPLES OF IDENTIFICATION AND COUNTERMEASURES AGAINST UNDUE INFLUENCE ON LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES

Стаття присвячена вивченню проблеми зовнішнього впливу на правоохоронну роботу та ідентифікації таких фактів у світлі адміністративних правовідносин.

Аналізується, що чинне законодавство України не містить норм системного характеру, які чітко визначали б правові засоби протидії неправомірному впливу правоохоронній діяльності.

Ідентифікація неправомірного впливу полягає у визначенні ознак, які характеризують протидію законній роботі посадових осіб правоохоронних органів, а також відмежування останньої від законного громадського цивільного контролю.

Протиправний вплив є шкідливим, умисним діянням, спрямованим на настання негативних, корисливих наслідків або ненастання обтяжуючого становища, яке

могло мати місце в результаті законної правоохоронної роботи шляхом скоєння дій, які містять ознаки складу злочину, зловживання правом та загалом мають на меті порушення принципів справедливості, законності, рівності правоохоронної роботи.

За характером наслідки перешкодження професійній діяльності працівника правоохоронних органів можуть мати як матеріальну, так і нематеріальну природу.

В сучасному світі інформаційних відносин працівники правоохоронних органів все більше стають об'єктами неправдивої критики, що, потрібно розглядати як форму впливу на їх професійну діяльність. Як один із ефективних способів протидії незаконному впливу на правоохоронну роботу на законодавчому рівні пропонується визначити захист ділової репутації посадових осіб правоохоронних органів. Звернення із позовами до суду для відновлення репутації, яка було заплямована неправдивими відомостями необхідно делегувати юридичним підрозділам правоохоронних органів.

Досягнення балансу між громадським контролем та втручання в роботу правоохоронних органів можливо досягти шляхом адекватної реалізації принципу прозорості. Пропонується закріпити рівні процесуальні можливості громадськості ознайомлюватися із відомостями, які містяться в обігу в органах правопорядку.

Ключові слова: *неправомірний вплив, втручання, законність, правоохоронна робота, прозорість, громадський контроль.*

In this article is devoted to the study problem of external influence on law enforcement and the identification of such facts in legal field.

The current legislation of Ukraine doesn't contain systemic acts, that would clearly define the legal means of countering the unlawful influence of law enforcement activities.

The identification of undue influence consists in determining the signs that characterize opposition to the legitimate law enforcement, as well as the separation of the latter from legitimate public civil control.

Illegal influence is a harmful, intentional act aimed at the occurrence of negative, beneficial consequences or the non-occurrence of an aggravating situation, which could have occurred as a result of legal law enforcement work by committing actions that contain elements of a crime, abuse of law and also generally aimed to violating the principles of justice, legality, equality of law enforcement.

In the modern information relations, law enforcement officers are increasingly becoming objects of false criticism, which should be considered as a form of influence on their professional activity. As one of the effective ways of countering illegal influence on law enforcement in legislative field, it is proposed to determine the protection of the public reputation of law enforcement officials. Addressing lawsuits to restore a reputation that has been tarnished by false information should be delegated to the legal departments of law enforcement agencies.

Achieving a balance between public control and interference into law enforcement can be achieved via implementation transparency principle. It is suggesting to consolidate procedural opportunities for the public to familiarize themselves with the information that corresponds to circulation in law enforcement agencies.

Key words: *undue influence, interference, legality, law enforcement work, transparency, public control.*

Вступ. Стан війни детермінує підвищені криміногенні прояви в суспільстві. Без того складні умови роботи правоохоронців обтяжуються проявами неправомірного втручання, що дестабілізує систему правопорядку несе загрозу національній безпеці. Незважаючи на те, що інституційне становлення правоохоронних органів на сучасному етапі розвитку правової держави відбувається під призвою незалежності та деполітизації при виконанні професійних обов'язків, правоохоронна система стикається із безпрецедентним тиском. Відмічається, що протидія законній діяльності спостерігається на усіх рівнях та сферах політико-правового, медійного функціонування правоохоронних органів.

Директор Національного антикорупційного бюро України зазначає, що протягом 2014-2020 років, тиск на інституцію відбувається в різних формах, насамперед, йдеться про

політичний тиск, який полягає у постійному ініціюванні різноманітних змін до законодавства, які ускладнювали операційну діяльність Національного бюро і процес притягнення до відповідальності за корупційні дії [15]. Зазначені факти та явища супроводжуються «вкиданням» неправдивих відомостей, що підривають довіру з боку громадськості, дестабілізують управлінські процеси та загалом зменшують діяльність апарату державницького механізму.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні теоретико-правових ознак неправомірного впливу на роботу правоохоронних органів, розробка пропозицій щодо протидії втручання засобами адміністративного права.

Результати дослідження

З методологічної точки зору, окрім того, що вплив на роботу правоохоронних органів може бути законним, незаконним, квазіправовим, він виражається у активний чи пасивний спосіб. Незаконна або неправомірна діяльність може характеризуватись наступними формами: втручання, перешкоджання (блокування), схилення до прийняття рішень, погрози та ін. Вивчення форм впливу є необхідним для формування адекватної політики реагування на них правовими засобами.

Єрмолаєва-Задорожня С.В. міркує, що системоутворюючою ознакою явища протидії службовій діяльності працівників правоохоронних органів, є те, що воно охоплює конкретні форми людської протиправної активності (вчинки та діяльність, дії та бездіяльність), що проявляються у різноманітному впливі на працівників зазначених органів, спрямованому на недопущення або ускладнення виконання службових обов'язків, що пов'язані з реалізацією правоохоронних та правозастосовних функцій; метою зазначеної активності є унеможливлення виконання встановлених законом повноважень посадових осіб правоохоронних органів з різних мотивів [3, с. 38]. Продовжуючи думку вченої, слід деталізувати, що «перешкоджання» та «втручання» є цілеспрямованим умисним діянням, спрямованим для настання шкідливих дезорганізаційних чинників.

Стосовно наслідків такого впливу доцільно виокремити вплив на інституційну та функціональну роботу правоохоронної інституції. Функціональна робота охоплює щоденне виконання завдань та реалізацію повноважень працівниками. Діяння, яка спрямоване на втручання у функціональну роботу, забороняється законом. Так, у Кримінальному кодексі України ст. 343 встановлено відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця [5]. При цьому Верховний суд України конкретизує, що із суб'єктивної сторони злочин характеризується прямим умислом та метою – перешкодити виконанню потерпілим службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень. Особа, що його вчиняє, усвідомлює неправомірність і суспільну небезпечність впливу на працівника правоохоронного органу й бажає втрутитись у його діяльність з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень [16].

Важливо зауважити, що ознаки кримінально караного діяння щодо впливу на роботу правоохоронного органу набуває лише за умови правомірності правоохоронної роботи, тобто, здійснення повноважень межах і спосіб встановлених законодавством, а особливо процесуальним законом. Чинник «правомірності» є наскрізним у питанні балансування законного та протиправного втручання, що включає поведінку як при несенні служби (питання внутрішньої діяльності, етикету та антикорупційної складової), так і вчиненні процесуальних, управлінських дій.

За характером наслідки тиску та перешкоджання професійній діяльності працівника правоохоронних органів можуть мати як матеріальну, так і нематеріальну природу. На думку Єрмолаєвої-Задорожньої С.В., матеріальні наслідки перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів виражаються у шкоді завданій безпосередньо майну працівників правоохоронних органів та близьким родичам, а також державі у зв'язку з фінансуванням нею правоохоронної діяльності [3, с. 68–69].

Інституційне перешкоджання роботи правоохоронних органів не досліджено з позиції кримінологічної природи такого феномену, оскільки прояви системності відмічаються виключно останнім часом у зв'язку із посиленням незалежності статусу правоохоронних інституцій та їх керівників. Основна відмінність інституційного від функціонального впливу полягає у наступному:

- ліквідація наслідків такого впливу неможлива окремим рішенням працівника правоохоронного органу, а є складним завданням для правоохоронного відомства, яке потребує залучення ресурсів та сил на політичному рівні керівництва;
- конфлікт може відбуватися за участю усіх гілок влади;
- прийняття кінцевого управлінського рішення належить до компетенції іншого суб'єкта публічної влади;

- потребує залучення великих обсягів фінансових та матеріальних ресурсів;
- втручання має ознаки використання законодавчих прогалин, конфліктних норм для створення перешкоджання нормальній роботі відомства.

Вплив на інституційну стабільність, по великому рахунку, включає і функціональний контекст, оскільки реагування на перешкоджання окремих випадків завжди здійснюється системним шляхом.

Вплив на функціональну процесуальну, оперативну роботу посягає на щоденні завдання та реалізацію повноважень окремими працівниками в рамках ведення ними окремих адміністративних чи кримінальних справ. Проявами, зокрема, є: погрози, тиск, шантаж, використання довіри близьких осіб тощо. Об'єкт відносин, які охоплюються перешкоджанням у виконанні функцій та втручанням в діяльність посадових осіб правоохоронних органів, регламентується законом, зокрема, статтею 343 Кримінального кодексу України.

Найважливішим правилом допустимості меж втручання є всеохопне дотримання принципу незалежності правоохоронних органів. У монографічній праці Д.М. Добровольський виокремлює критерії незалежності прокуратури, які, на наш погляд, мають універсальний характер: об'єктивний, який передбачає створення в державі таких умов функціонування суб'єкта правоохорони, що мінімізують можливості незаконного втручання; внутрішній – посадовці правоохорони повинні почувати себе незалежними при здійсненні покладених на них завдань; громадяни мають бути переконані у тому, що правоохоронні органи функціонують без незаконного впливу на їх організацію та діяльність [2, с. 4].

Зауважимо, що реалізація принципу незалежності по-різному сконструйовані в нормативно-правовому регулюванні правоохоронної діяльності. Гарантія незалежності органів прокуратури забезпечується невтручанням в їх роботу. Так, згідно з п. 3 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про прокуратуру» незалежність прокуратури забезпечується заборонаю незаконного впливу, тиску чи втручання у здійснення повноважень прокурора [12]. Опосередковано в контексті політичної нейтральності зазначається про незалежність прийняття рішень поліцейськими [10]. Ст. 4 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» встановлені гарантії незалежності, як засади діяльності Бюро. Зокрема до їх числа віднесено: спеціальний статус органу, особливий порядок фінансування та організаційного забезпечення діяльності; особливий порядок добору, призначення та звільнення керівника; порядок здійснення повноважень Державним бюро розслідувань та його працівниками; заборону незаконного втручання в роботу; належну оплату праці працівників; правовий захист і забезпеченням особистої безпеки працівників та їхніх близьких родичів [9]. Аналогічні за змістом складові містяться в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро» (ст. 4) та Законі України «Про Бюро економічної безпеки України» (ст. 5).

В якості прикладу позитивної практики, слід звернути увагу на визначеність засобів системного реагування на неналежну критику в адресу органів прокуратури на нормативному рівні. Так, відповідно до п. 7.2. Наказу Офісу Генерального прокуратури «Про організацію інформування суспільства щодо діяльності органів прокуратури» з метою належної організації інформування суспільства про діяльність органів прокуратури встановлено обов'язок для структурних підрозділів систематично здійснювати моніторинг та аналіз інформаційного простору щодо висвітлення діяльності органів прокуратури у засобах масової інформації, повідомлень про кримінальні правопорушення та інші порушення закону з метою встановлення підстав для життя заходів прокурорського реагування. Зміст матеріалів критичного характеру необхідно невідкладно доводити до відома керівників органів прокуратури [11]. Відповідальними за реалізацію такого завдання є Управління зв'язків із громадськістю та засобами масової інформації Генеральної прокуратури України.

З метою інтеграції зазначеної практики в нормативне регулювання та роботу інших правоохоронних органів, доцільною є, в тому числі, організація проведення тренінгів для опанування працівниками навичок участі в інтерв'ю, організації повсякденної роботи щодо інформування громадськості, реагування на можливі інформаційні провокації.

Одним із важливих питань в процесі вивчення засобів протидії впливу є розмежування правомірного та неправомірного втручання в роботу правоохоронних органів. Як зазначає В.В. Варава, одним із ключових критеріїв віднесення діяння за ознаками до правопорушень, склад якого визначений Кримінальним кодексом України або Кодексом України про адміністративні правопорушення є адекватність учинених дій, гарантованих Конституцією та законами України [1, с. 127]. Слід також доповнити, що окрім правомірного та неправомірного втручання є інше діяння, яке за складом не містить ознак правопорушення, натомість, охоплюючи зловживання певним правом, створює перешкоди для ефективного виконання правоохоронних функцій.

Протидія необґрунтованим, неправдивим висловлюванням є невід'ємною складовою сучасної політики управління в правоохоронній діяльності. Втім, раціональна та правдива оцінка у формі критики є доцільним та необхідним методом громадського контролю. Відповідно до ст. 34 Конституції України, кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань [4]. Міжнародним пактом про громадянські і політичні права визначено, що кожна людина має право на вільне вираження свого погляду, що включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї [7]. Окрім цього, Парламентська Асамблея Ради Європи у Резолюції № 1165 вказала, що право кожної людини на приватність і право на свободу вираження поглядів є основою демократичного суспільства [13].

В сучасному світі інформаційних відносин працівники правоохоронних органів все більше стають об'єктами неправдивої критики, що, в окремих випадках, потрібно розглядати як форму впливу на їх професійну діяльність. Особливо негативними є критичні відомості, які не відповідають дійсності, або ж взагалі не стосуються публічної діяльності уповноваженої особи. Як відмічає Н. Морщагіна, дедалі частіше трапляються випадки необґрунтованої критики та безпідставних нарікань з боку представників ЗМІ, можновладців, активістів різноманітних громадських організацій, які пропонують звільнити весь суддівський та правоохоронний корпус, посиляючись на їх непрофесіоналізм і запламованість репутації [8].

Впровадження сучасних психологічних форм захищеності працівників правоохоронних органів сприяє підвищенню їх професійної придатності, здатності протистояти загрозам, викликам. Але, за характером наслідки функціонального впливу та перешкоджання професійній діяльності працівника правоохоронних органів можуть мати як матеріальну, так і нематеріальну природу.

Висновки. Протиправний вплив є шкідливим, умисним діянням, спрямованим на настання негативних, корисливих наслідків або ненастання обтяжуючого становища, яке могло мати місце в результаті законної правоохоронної роботи шляхом скоєння дій, які містять ознаки складу злочину, зловживання правом та загалом мають на меті порушення принципів справедливості, законності, рівності правоохоронної роботи.

Пропонується класифікувати незаконний вплив на діяльність правоохоронних органів на інституційний (тиск на роботу відомства чи окремої правоохоронної функції) та функціональний (перешкоджання індивідуальній, оперативно-слідчій чи управлінській діяльності посадових осіб).

Як один із ефективних способів протидії незаконному впливу на правоохоронну роботу на законодавчому рівні пропонується визначити захист ділової репутації посадових осіб правоохоронних органів. Звернення із позовами до суду для відновлення репутації, яка було запламована неправдивими відомостями необхідно делегувати юридичним підрозділам правоохоронних органів.

Досягнення балансу між громадським контролем та втручання в роботу правоохоронних органів можливо досягти шляхом адекватної реалізації принципу прозорості. Пропонується закріпити рівні процесуальні можливості громадськості ознайомлюватися із відомостями, які містяться в обігу в органах правопорядку.

Чинник «правомірності» є наскрізним у питанні балансування законного та протиправного втручання, що включає поведінку як при несенні служби (питання внутрішньої діяльності, етикету та антикорупційної складової), так і вчиненні процесуальних, управлінських дій. Це означає, що кримінально караним діянням щодо втручання в роботу правоохоронного органу набуває лише за умови правомірності правоохоронної діяльності, тобто, в межах і способів встановлений законодавством.

Список використаних джерел:

1. Варавя В. В. Запобігання та протидія втручанням у діяльність працівника правоохоронного органу з викриття кримінальних правопорушень у митній сфері. *Правова позиція*. 2018. № 2(21). С. 125–130.
2. Добровольський Д. М. Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури : дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.10 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса. 2017. 195 с.
3. Єрмолаєва-Задорожня С.В. Кримінологічна характеристика перешкоджання службовій діяльності працівників правоохоронних органів та його запобігання : дис. ... на канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 217 с.
4. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 14.07.2022).

5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення 14.07.2022).

6. Методичні рекомендації щодо використання окремих психологічних знань та прийомів для підвищення ефективності кадрової роботи в органах прокуратури : Офіс Генерального прокурора. Київ. 2017 – 44 с.

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт ООН від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_043. (дата звернення 14.07.2022).

8. Морщагіна Н. Як необґрунтована критика впливає на роботу законників. *Закон та бізнес*. №43 (1289). 2016. URL: https://zib.com.ua/ua/126032-znecinena_femida_yak_neobgruntovana_kritika_vplivaє_na_robot.html (дата звернення 14.07.2022).

9. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/794-19>. (дата звернення 14.07.2022).

10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення 14.07.2022).

11. Про організацію інформування суспільства щодо діяльності органів прокуратури : Наказ; Офіс Генерального прокурора від 11.11.2020 № 520. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0520905-20> (дата звернення 14.07.2022).

12. Про прокуратуру : Закон України; Перелік від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18> (дата звернення 14.07.2022).

13. Резолюція 1165 (1998). Право на приватність: документ затверджений Асамблеєю 26 червня 1998 (24-те засідання). URL: <https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1165-1998-pravo-na-pryvattnist/> (дата звернення 14.07.2022).

14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України : Рішення Конституційного суду України від 27.10.2020 № 13-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v013p710-20> (дата звернення 14.07.2022).

15. Ситник А. Корупційна система тисне на антикорупційні органи, але останнє слово – за громадянським суспільством. Національне антикорупційне бюро: публікація, оприлюднена на офіційному сайті Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/povnyu/korupciyna-systema-tysne-na-antukorupciynni-organy-ale-ostannye-slovo-za-gromadyanskym> (дата звернення 03.02.2022).

16. Справа № 200/15130/15-к: Постанова Верховного Суду щодо притягнення до кримінальної відповідальності за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу від 20.09.2018. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/649865/> (дата звернення 14.07.2022).